

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ

Вступ. В період світових енергетичних криз 1974-1978 рр. почали свій розвиток енергозберігаючі технології. Прискорились проекти з розробки альтернативних видів палива. Ці наукоємні технології відкинули металургію на позиції обслуговуючих галузей. Проте сьогодні США та Європа проводять активні операції на ринку продукції чорної металургії та здійснюють його регулювання через СОТ та з допомогою інших інструментів товарообмінних операцій.

Металургія займає чільне місце серед стратегічних галузей України. За даними 2008 р. частка експорту чорних металів в загальній структурі експорту складає понад 34 %, а частка реалізованої продукції чорної металургії від ВВП – 21,3 %. Приріст ВВП та інших макроекономічних показників протягом останніх років був зумовлений збільшенням цін на металопродукцію на світових ринках та можливістю нарощування експорту. Таким чином питання дослідження подальших перспектив та потенціалу продукції вітчизняної чорної металургії на світових профільних ринках є актуальним.

Дослідженню різних аспектів розвитку чорної металургії присвячені численні праці. Конкурентоспроможність української металургії та перспективи її інноваційного розвитку розкриті в працях Буркинського Б.В. Майорова І.М. досліджує тенденції та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств чорної металургії, залучення інвестицій в металургійну галузь України, а також консолідаційні процеси, що відбуваються в світовій та українській промисловості. Аналогічні питання розглядаються в працях Макогона Ю.В., Аптекаря С.С. та ін. Разом з тим не в повній мірі розроблені питання потенціалу розвитку українського металургійного комплексу на тлі вступу до СОТ, кризових тенденцій в світовій економіці та в розрізі окремих сценаріїв.

Постановка задачі. Мета даного дослідження пояснюється необхідністю визначення нових тенденцій розвитку металургійного комплексу, що формується під впливом глобалізаційних процесів (а саме, швидкий розвиток консолідаційних процесів, підвищенню ефективності виробництва та розподілі ресурсів).

Задачами даного дослідження є аналіз та виявлення тенденцій розвитку українського та світового металургійного комплексу, на основі показників

виробництва, споживання, а також зовнішньої торгівлі (експорту та імпорту), визначення позиції України в світовій металургійній галузі, виявлення основних напрямків подальшого розвитку української металургійної промисловості на основі сценарних підходів.

Методологія. Методологічна основа дослідження базується на методах економічного та порівняльного аналізів, дослідження ретроспективи розвитку, систематизації та узагальнення статистичних даних, логічного узагальнення, кореляційно-регресійного аналізу та сценарного підходу, як методів прогнозування, а також на графічному методі - для зображення наочності даних. Інформаційну базу дослідження складають: документи та статистичні дані міжнародних організацій, зокрема, Міжнародної асоціації виробників сталі, Міжнародного бюро статистики чавуну та сталі, а також Міністерства промислової та торгової політики Російської Федерації; статті в спеціалізованих інтернет виданнях: Фондовий ринок України, Мінпром, Русмет тощо.

Результати дослідження. Одним з головних показників, що відображає розвиток світового металургійного комплексу є показник обсягу виробництва сталі. Починаючи з середини ХХ століття спостерігається невідоме зростання обсягів виробництва металургійної промисловості, що пов'язане з розвитком країн світу та появою нових галузей промисловості. З 1998 і до 2007 р. включно, спостерігалися найвищі темпи приросту виробництва сталі - в середньому на 6,4 %, що пояснюється підвищенням виробничої активності Китаю та Індії. В 2008 р. внаслідок впливу світової фінансової кризи, загальносвітові обсяги виробництва сталі знизилися на 1,6 %, тоді як у 2009, за даними Міжнародної організації виробників сталі, відбулося зниження обсягів виплавки на 8,27 % до 1219,7 млн т сталі порівняно з попереднім роком. Найбільші темпи скорочення спостерігалися в країнах, що належать, згідно класифікації ООН, до розвинутих, а саме: США (зменшення обсягів виробництва на 36,45 %), Німеччина (на 28,72 %) та Японія (26,28 %). В Китаї та Індії навпаки спостерігалось в 2009 році збільшення обсягів виробництва на 13,46 % та відповідно 2,83 % (рис. 1).

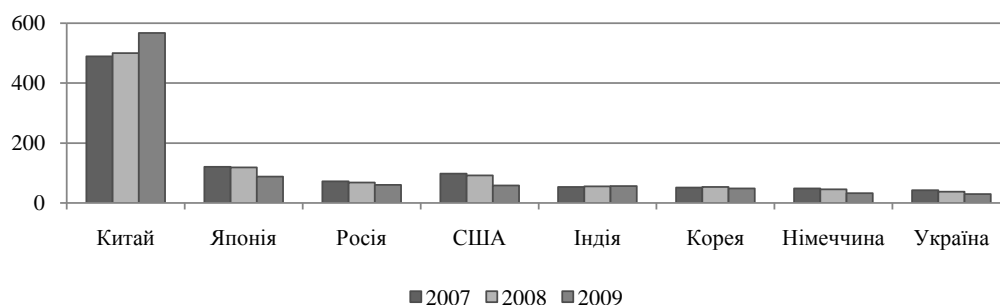

Рис.1. Динаміка обсягів виробництва найбільших країн - виробників сталі
Джерело: розраховано на основі даних [1]

На 2010 р, згідно експертного агентства MEPS прогнозується збільшення світових обсягів виробництва на 11,1 % до 1355 млн т. Такий прогноз базується на збільшенні китайського попиту на сталь внаслідок урядових стимуляційних проектів та реалізації проектів розвитку інфраструктури, а також відновлення після кризи промислової активності розвинутих країн. В країнах Близького та Середнього Сходу передбачається збільшення виробництва сталі, а в Туреччині та Індії досягне свого найбільшого значення [4].

В Україні в 2009 р. зниження обсягів виробництва досягло позначки 29,76 млн т, тобто знизилося порівняно з 2008 р. на 19,81 %. Проте на 2010 р. внаслідок прискорення процесів відновлення світової економіки, підвищенню цін на нафту, що в свою чергу сприятиме прискоренню будівництва в нафтовидобувних країнах, збільшенню китайського попиту на метали та випереджаючій динаміці цін на сировинні ресурси, прогнозується збільшення обсягів виробництва сталі в Україні від 7-10 % до 28 %, що в натуральному еквіваленті дорівнює 38 млн т [5].

Протягом останніх декількох років спостерігаються достатньо високі темпи збільшення попиту на металопродукцію з країн Азії, що пов'язано активним розвитком азійських країн НІК та нафтоекспортуючих країн Середнього Сходу. Проте внаслідок впливу кризи, починаючи з 2008 р. темпи споживання сталі починають скорочуватися. Так, якщо в 2008 р. було зафіксовано зниження обсягів споживання на 0,6 % порівнюючи з 2007 р., коли обсяги споживання сталі в світі досягли своєї найвищої позначки, то в 2009 р. порівняно з 2007 очікується зниження обсягів споживання на 9,1 % за даними прогнозного звіту Міжнародної асоціації сталі. Проте в 2010 р. очікується стабілізація глобального попиту та збільшення обсягів споживання до рівня 2008 р. (табл. 1)[1].

Таблиця 1

Динаміка та прогнозні значення обсягів споживання сталі в світі, млн т

Джерело: створено на основі даних [1,2]

Країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Китай	340,2	369,8	413,7	443	526,2	552,6
США	105,4	119,6	108	98,4	60,3	71,7
Японія	76,7	77,3	79,6	76,4	52,5	60,8
Україна	5,6	6,7	8,3	6,9	3,4	3,7
Світ	1040	1134,4	1214,4	1207	1103,7	1205,6

Зростання внутрішнього споживання в Україні пов'язане перш за все з розвитком підприємств машинобудування, зростаючим попитом у будівництві, розширенню номенклатури продукції. Найбільше сталі в Україні було спожито в 2007 р. – 8,3 млн т, а в 2008 р. цей показник був зафіксований

на рівні 6,9 млн т, тобто падіння склало 19,67 %. За цим показником в рейтингу найбільших країн-споживачів сталі Україна зайняла 25 сходинку, тоді як в 2007 р. – 19-ту.

В 2009 р. обсяги споживання сталі в Україні оцінюються в розмірі 3,4 млн. т, що менше від показника 2008 на 50,7 %. В 2010 р. передбачається збільшення обсягів споживання, порівняно з 2009 роком, до 3,7 млн. т. [1].

Найбільшими споживачами сталі у світі є Китай, США та Японія. В 2009 р. в Китаї очікується збільшення обсягів споживання сталі порівняно з 2008 на 18,8 %, що пов'язане з тим, що економіка Китаю майже не зазнала впливу світової фінансової кризи внаслідок ефективних протикризових дій уряду. В 2009 р. спостерігається зниження обсягів споживання сталі в США на 38,7 % та Японії - на 31,3 %, проте в 2010 р. очікується зростання обсягів споживання порівняно з показником 2009 р., в США – на 18,8 %, Японії – 15,8 % та Китаї – 5 %.

За прогнозними даними, розрахованими за допомогою методу кореляційно-регресійного аналізу, передбачається зниження обсягів майже в усіх країнах провідних експортерів та імпортерів сталі (окрім Китаю та В'єтнаму) в 2009 р., порівняно з попередніми роками. Так, наприклад, в 2009 р. Китай експортував 18,13 млн т сталі і займає 6 місце серед країн лідерів експортерів сталі, тоді як в 2008 р. був світовим лідером, експортувавши 60 млн т. Знизилися також обсяги експорту і в інших провідних експортерів світу: в Японії порівняно з попереднім роком відбулося зниження на 19 %, в Німеччині – на 28 %, в Росії – на 6 %, Південній Кореї – на 7 % [1].

На 2009 р. в Україні обсяги експорту оцінюються на рівні 23,5 млн т. Порівнюючи з 2008 р. спостерігається зниження обсягів експорту на 18 %, що пов'язане зі зниженням попиту на традиційних для України ринках збуту, а також із загостренням конкуренції на світовому ринку металопродукції [1].

В 2009 р. найбільшим в світі імпортером сталі став Китай. Порівняно з 2008 у 2009 р. спостерігається збільшення імпорту сталі з 15,8 до 22,8 млн т, тобто зростання на 44,3 млн. Збільшився також і імпорт сталі у В'єтнам з 8,2 до 9,3 млн т, тобто на 13,4 %. В інших країнах спостерігалось значне зменшення імпорту: в США – на 54 %, Південній Кореї – на 37 %, Туреччині – 25,6 % [1].

В 2009 р. обсяги імпорту сталі в Україну оцінюються на рівні 0,93 млн т, тоді як в 2008 р. – 2,3 млн т. На 2010 р. передбачається збільшення обсягів імпорту сталі в на 10 % тобто до 1 млн т, що пов'язане з поживленням розвитку української економіки та збільшенням попиту на сталеливарну продукцію, що не випускається в Україні [6].

На основі аналізу вищезазначених показників можна виявити наступні тенденції розвитку світового металургійного комплексу:

- поширення консолідаційних процесів, що сприяє створенню вертикально- та горизонтально-інтегрованих компаній та посиленню їх ролі на світовому ринку металопродукції;
- загострення конкуренції на ринках металопродукції, що сприяє впровадженню урядами країн протекціоністських заходів щодо захисту національних виробників;
- збільшення частки у загальносвітовому виробництві продукції з високою доданою вартістю;
- активізація заходів зі зниження витрат виробництва, впровадження ресурсо- та енергоефективного обладнання [3].

На тлі світових тенденцій проявляються основні проблеми розвитку української металургії:

- скорочення внутрішнього попиту зі сторони металоспоживчих галузей внаслідок зниження ліквідності та платоспроможності споживачів;
- зниження фізичних обсягів експорту спричинило скорочення споживання у важливих для українського експорту регіонах споживання;
- криза в збуті металопродукції на внутрішньому та зовнішньому ринках супроводжується значним падінням цін на продукцію галузі при зростанні витрат.

Для вирішення цих проблем а також визначення напрямків подальшого розвитку української металургії пропонується розглянути наступні сценарії розвитку:

- інерційний;
- сировинний;
- інноваційний.

Сценарій інерційного розвитку характеризується відмовою від реалізації довгострокових проектів, зниженням технологічної конкурентоспроможності продукції металургійного комплексу. Зростання внутрішнього попиту буде відбуватися, за рахунок розвитку будівництва, що спричинить, свою чергу, збереження переважання у виробництві сортового прокату та заготовок [3].

Інерційний сценарій розвитку спричинить наступні наслідки для металургії:

- металургійна промисловість України втратить свої позиції на міжнародному та внутрішньому ринках збуту;
- погіршення соціального клімату на металургійних підприємствах;
- збільшення відставання від країн з розвиненим металургійним комплексом за технічним та технологічним рівнями виробництва продукції;

- погіршення соціально-економічної ситуації в районах розташування підприємств металургійного комплексу.

Сировинний сценарій розвитку української металургії передбачає розвиток української металургії за рахунок прискореного розвитку підприємств енергетичного сектору, транспортної інфраструктури та хімічної промисловості. Тобто внаслідок будівництва нових та реконструкції діючих підприємств, удосконалення виробництва вищезазначених галузей промисловості можливе забезпечення виробничих потужностей металургійних підприємств [3].

При даному сценарії можливі такі перспективи розвитку:

- збільшення виробничих потужностей внаслідок зростання внутрішнього попиту зі сторони підприємств машинобудівної та хімічної промисловостей, енергетичного комплексу та транспорту;
- зниження частки виробництва продукції з високим рівнем доданої вартості;
- зниження частки експорту в розвинені країни та збільшення частки - в країни, що розвиваються внаслідок неможливості задоволення попиту високоякісною продукцією.

Інноваційний сценарій базується на прориві розвитку середньо – та високотехнологічних підприємств. Реалізація даного сценарію характеризується випереджаючим зростанням світового попиту на продукцію з високою доданою вартістю, що в свою чергу повинно сприяти розвитку нових технологій та виробництву високотехнологічних видів продукції металургійної галузі [3].

Цей варіант розвитку передбачає наступні перспективи:

- зміцнення та розширення ринків збуту продукції української металургії;
- скорочення відставання за технічним та технологічним рівнями виробництва від країн з розвиненою металургією;
- приплив інвестиційних надходжень.

Вибір варіанту стратегії розвитку української металургії залежить, перш за все, від визначення пріоритетних задач розвитку галузі урядом та керівництвом металургійних заводів, що безпосередньо впливає на фінансування інвестиційних проектів.

Висновки. Протягом останнього десятиліття сформувалися чітко визначні тенденції розвитку світового та українського ринків металургійної продукції. На світовому ринку спостерігаються наступні тенденції: укріплення позицій країн, що розвиваються та з перехідною економікою, активна консолідація металургійних підприємств на світовому рівні, зміна структури зовнішньоторговельних зв'язків та основних грошових потоків внаслідок запровадження протекціоністських заходів країнами. На основі показників розвитку української металургійної галузі можна визначити наступні

тенденції розвитку: подальша експортоорієнтована направленість української металургії, збільшення частки експорту в країни Північної Африки, Середнього Сходу та Південно-Східної Азії, збільшення відставання від країн з розвинутою металургією за технічним та технологічним рівнями виробництва продукції.

Науковою новизною дослідження є використання сценарного підходу до визначення перспектив розвитку української металургійної галузі на основі інерційного, сировинного та інноваційного варіантів. Найбільш реалістичним варіантом розвитку металургії України є інерційний, тоді як найперспективнішим - інноваційний. Вибір сценарію розвитку галузі залежить від визначення першочергових цілей урядом та металургами, а також бажанням та готовністю інвестувати в розвиток металургії.

Подальших наукових досліджень потребує аналіз даних на більш тривалі проміжки часу (на середньо- та довгостроковий періоди), розгляд розвитку металургійної галузі окремих країн для формування більш точних прогнозів розвитку світової металургії.

Література

1. World Steel Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldsteel.org/>;
2. Iron And Steel Statistics Bureau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.issb.co.uk/>;
3. Стратегия развития металлургической промышленности России на период до 2020 года М.: Министерство промышленной и торговой политики России. – 133 с.;
4. РУСМЕТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusmet.ru/news.php?act=show_news_item&id=51918 ;
5. МИНПРОМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/35947.html>;
6. Фондовый рынок Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fundmarket.ua/news/4b4dd9d787aa7/>